

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Красицька Л. В.

*доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник відділу забезпечення інтеграції
академічної та університетської правової науки
та розвитку юридичної освіти
Київського регіонального центру
Національної академії правових наук України
м. Київ, Україна*

Проблематика питань запобігання та протидії домашньому насильству є актуальною для будь-якої країни сучасного світу, в тому числі й для України. Як зазначається в Соціальному звіті Міністерства соціальної політики України за 2020 рік, протягом 2020 року суб'єктами взаємодії зафіксовано 211 362 звернень з приводу домашнього насильства, що на 61,9% більше, у порівнянні з аналогічним періодом 2019 року (130 514 звернень), з них: від дітей надійшло 2 765 звернень; від жінок – 180 921 звернень, що становить 85,6% від загальної кількості; від чоловіків – 27 675 звернень, що складає 13,1% від загальної кількості звернень. На обліку в органах Національної поліції з приводу вчинення домашнього насильства перебувало 81 968 осіб [1, с. 50–51].

Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07 грудня 2017 р. № 2229-VIII визначено організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству, основні напрями реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спрямовані на захист прав та інтересів осіб, які постраждали від такого насильства [2]. Згідно з ч. 4 ст. 22 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» під час розгляду судом та/або органом опіки та піклування спорів щодо участі одного з батьків у вихованні дитини, визначення місця проживання дитини, відібрання дитини, позбавлення та поновлення батьківських прав, побачення з дитиною матері, батька дитини, які позбавлені батьківських прав, відібрання дитини від особи, яка тримає її у себе не на законних підставах або не на основі рішення суду, обов'язково беруться до уваги факти вчинення домашнього насильства стосовно дитини або за її присутності [2]. Вбачається, що ці нормативні положення є вкрай важливими для правозастосовної практики і їх доцільно було б внести також і до Сімейного кодексу

України від 10 січня 2002 р. й викласти їх в окремії статті 19-1 «Врахування фактів вчинення домашнього насильства стосовно дитини або за її присутності при вирішенні судом та/або органом опіки та піклування сімейних спорів».

Законом України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» від 20 червня 2022 р. № 2319-IX [3] ратифіковано із заявами і застереженням Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами, вчинену 11 травня 2011 р. в м. Стамбулі (далі – Конвенція) [4]. Україна ратифікувала Конвенцію з таким застереженням: «Відповідно до пункту 2 статті 78 Конвенції Україна залишає за собою право не застосовувати положення пункту 2 статті 30 Конвенції до приведення національного законодавства у відповідність із зазначеними положеннями Конвенції». Згідно з пунктом 2 статті 30 Конвенції належна державна компенсація присуджується тим, хто постраждав від тяжких тілесних ушкоджень або порушення здоров'я, настільки, наскільки шкода не покривається з інших джерел, як-от: правопорушником, страхуванням або державним медичним і соціальним забезпеченням. Це не перешкоджає Сторонам вимагати повернення наданої компенсації від правопорушника, за умови належного забезпечення безпеки жертви [4]. Це застереження є доцільним, враховуючи, що національне законодавство України не містить положень щодо механізму відшкодування шкоди, завданої ушкодженням здоров'я, якщо шкода не покривається правопорушником, страхуванням або державним медичним і соціальним забезпеченням.

Стаття 3 Конвенції містить визначення поняття «гендер», що означає соціально закріплені ролі, поведінку, діяльність і характерні ознаки, які певне суспільство вважає належними для жінок та чоловіків [4]. Таке визначення поняття «гендер» жодним чином не нав'язує гендерної ідеології українському суспільству і не шкодить сімейним та родинним цінностям, враховуючи, що це поняття означає очікувану (бажану) суспільством поведінку як від жінки, так і від чоловіка, тобто від осіб різної статі.

Проаналізуємо ще й інші законодавчі ініціативи щодо вдосконалення правового механізму запобігання та протидії домашньому насильству. Так, у законопроекті «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» щодо вдосконалення механізму запобігання та протидії домашньому насильству» (реєстр. № 6074) (далі – Законопроект № 6074) запропоновано внести зміни до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07 грудня 2017 р. № 2229-VIII, визначивши, що до спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству належить профілактична робота в сім'ї, де виявлено факт домашнього насильства, шляхом проведення процедури «Блакитні картки». Процедура «Блакитні картки»

проводиться уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України у сім'ї, де виявлено факт домашнього насильства, з метою профілактики, направленої на викорінення насильства в конкретній сім'ї, та не пов'язана із провадженням у кримінальній справі. Процедура «Блакитні картки» проводиться шляхом заповнення формулярів: 1) У разі виявлення насильства, поліцейські заповнюють формуляр «А» з обставинами справи; 2) Формуляром «В» поліцейські інформують потерпілу особу щодо подальших дій, так як та може знаходитись у сильному стресі і не запам'ятати те, що говорять поліцейські; 3) Формуляр «С» заповнюється щодо особи, яку підозрюють у скоєнні насильства в сім'ї, та складається індивідуальний план заходів допомоги їй; 4) У формулярі «D» обґрунтовується необхідність участі підозрілого в корекційно-навчальних програмах [5]. Вивчаючи досвід роботи Польщі у даній сфері, як зазначає суб'єкт законодавчої ініціативи в Пояснювальній записці до Законопроекту № 6074, вбачається за доцільне розглянути можливість запровадження в Україні процедури «Блакитні картки», яка узагальнить інформацію щодо особи, яка стала жертвою насильства та слугуватиме підставою для притягнення особи, що вчинила таке насильство, до відповідальності [5]. Аналіз Законопроекту № 6074 надає підстави для висновку про те, що пропозиція Законопроекту № 6074 щодо визначення такого спеціального заходу протидії домашньому насильству, як профілактична робота в сім'ї, де виявлено факт домашнього насильства, шляхом проведення процедури «Блакитні картки» за своєю сутністю («профілактична робота») не є новим спеціальним заходом щодо протидії домашньому насильству, а співпадає із спеціальним заходом щодо протидії домашньому насильству – взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи, визначеним п. 3 ч. 1 ст. 24 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Проведення процедури «Блакитні картки» шляхом заповнення формулярів «А», «В», «С», «D» є способом фіксації домашнього насильства, який запроваджено в Польщі, проте в Україні з урахуванням національного законодавства України розроблено Порядок взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України, затверджений наказом Міністерства внутрішніх справ України 25 лютого 2019 р. № 124.

Пункт четвертий Законопроекту № 6074 містить таку пропозицію: «Після заповнення постраждалою особою формуляру «В», передачі його працівникові органів Національної поліції України та подання у визначених випадках заяви, слугуватиме підставою для притягнення кривдника до відповідальності». Аналіз змісту цієї пропозиції свідчить, що вона містить не тільки юридико-технічні помилки викладення тексту, а й не враховує юридичну підставу притягнення особи до відповідальності, якою є наявність в діянні особи-кривдника складу

правопорушення, а не заповнений формуляр »В», як зазначається в тексті Законопроекту № 6074. Вбачається, що доцільно відхилити Законопроект № 6074, оскільки він не враховує національні особливості правового регулювання відносин щодо порядку і процедури фіксування правопорушень у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, містить юридико-технічні помилки викладення тексту.

Підсумовуючи, можна зазначити, що ратифікація Верховною Радою України Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами свідчить, що Україна підтримує європейські стандарти захисту прав людини, недопущення будь-якої дискримінації жінок, встановлює правові механізми захисту жінки та чоловіка від домашнього насильства.

Література:

1. Соціальний звіт за 2020 рік. Київ, 2021. 61 с. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/20083.html> (дата звернення: 02.10.2022).

2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07 грудня 2017 р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 04.10.2022).

3. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами: Закон України від 20 червня 2022 р. № 2319-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2319-20#Text> (дата звернення: 04.10.2022).

4. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами від 11 травня 2011 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text (дата звернення: 04.10.2022).

5. Проект Закону «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» щодо вдосконалення механізму запобігання та протидії домашньому насильству» (реєстр. № 6074). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/27779> (дата звернення: 05.10.2022).